

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Հակոբ Ավյան, Վարդան Ոսկանյան, Թալիշերենի դասագիրք, Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2022, 214 էջ:

DOI 10.46991/jos.2023.24.2.413

Հայկական արևելագիտության մեջ վերջին տարիներին գրանցված հաջողությունների և ձեռքբերումների մեջ կարելի է առանձնացնել առանձին արևելյան լեզուների գծով դասագրքերի և ձեռնարկների ստեղծումը: Նման աշխատանքները կարևորվում են հատկապես այն առումով, որ հայ ուսանողները և լեզուն ուսումնասիրողները հնարավորություն են ստանում անմիջապես իրենց մայրենի լեզվով հետազոտելու տվյալ լեզվի քերականությունն ու բառապաշարը: Նմանօրինակ կարևոր ու արդիական աշխատանքներից է ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի իրանագիտության ամբիոնի դոցենտ, բ.գ.թ. Հակոբ Ավյանի և իրանագիտության ամբիոնի վարիչ, բ.գ.թ., պրոֆեսոր Վարդան Ոսկանյանի համահեղինակած «Թալիշերենի դասագիրքը»: Հեղինակները, ստանձնելով սույն բարդ ու պատասխանատու աշխատանքը, ներկայացրել են իրենց տարիների մեծ փորձն ու հարուստ գիտելիքները:

Թալիշերենը, որպես իրանական լեզուների հյուսիսարևմտյան խմբին պատկանող լեզու, միաժամանակ ունի բազմաթիվ ընդհանրություններ թյուրքական լեզուների, մասնավորապես՝ ադրբեջաներենի հետ: Լեզվի վերոնշյալ յուրահատկությունն ավելի նպատակային է դարձնում և մեծացնում թալիշերենին տիրապետելու կարևորությունը: Չնայած այն փաստին, որ թալիշերենը բաժանված է բարբառային խմբերի, որոնք ունեն հնչյունական, ձևաբանական և բառապաշարային տարբերություններ, այնուամենայնիվ դասագրքում զետեղված գիտելիքները բավարար են ներկայումս ժամանակակից թալիշերենին

տիրապետելու համար: Թալիշերենի մյուս առանձնահատկությունն այն է, որ դրանով խոսում են ինչպես Ադրբեջանի Հանրապետության, այնպես էլ Իրանի Իսլամական Հանրապետության տարածքում ապրող թալիշները: Ուստի լեզվի ուսումնասիրությունը կարող է հավասարապես հետաքրքրել և՛ իրանագետներին, և՛ թյուրքագետներին: Հաշվի առնելով նաև, որ թալիշներն Ադրբեջանում համարվում են ազգային փոքրամասնություն և ներկայումս առավել քան երբեք ունեն ազգային ինքնության պահպանման սուր խնդիր՝ գրական լեզվի ուսումնասիրումը հնարավորություն կտա իրականացնելու ավելի խորքային ու նպատակային հետազոտություններ: Ավելին, ադրբեջանական պաշտոնական աղբյուրներում թալիշների իրական թվաքանակը ներկայացված չէ, ընդհակառակը՝ այն հնարավորինս հասցվում է նվազագույնի:

Չնայած, որ սկսած 19-րդ դարի կեսերից կան թալիշերենին նվիրված աշխատություններ և հետազոտություններ, այդ թվում՝ ազգությամբ թալիշ գիտնականների կողմից, այնուամենայնիվ, սույն դասագիրքն իր տեսակով առաջին փորձն է մեկ ձեռնարկում ներկայացնել թալիշերենը և՛ տեսական քերականությամբ, և՛ բառապաշարով, և՛ գործնական վարժություններով: Այն որպես առանձին բուհական դասագիրք առաջինն է ոչ միայն հայ արևելագիտության մեջ, այլև ընդհանրապես թալիշագիտության բնագավառում:

Դասագիրքը կազմված է 27 դասից, որոնցից յուրաքանչյուրը պարունակում է տեսական-քերականական նյութեր, համապատասխան ուսուցողական տեքստեր, թեմատիկ բառացանկ, ինչն օգնում է, որ սովորողն ամեն դասին հարստացնի իր բառապաշարը և ավելի դյուրին կատարի գործնական հանձնարարությունները, տվյալ քերականական թեմային համապատասխան վարժությունները: Այս ամենը մատչելի և հետաքրքիր է դարձնում ուսուցման գործընթացը: Դասագրքում առկա նյութի հստակ մատուցման արդյունքում նույնիսկ կարելի է ինքնուրույն ուսումնասիրել այն և տիրապետել լեզվին առնվազն մի-

ջին մակարդակով: Հարկ է նշել, որ դասագրքում օգտագործվում է լատինական այբուբենը, ինչն ավելի հասանելի է դարձնում լեզվի ուսումնասիրությունը: Չնայած դասագրքում լեզվի հնչյունական համակարգի վերաբերյալ առանձին դաս զետեղված չէ, այնուամենայնիվ, դասագրքի առանձին բաժիններում բավականին հանգամանալից անդրադարձ և ակնարկներ են կատարվել թալիշերեն բառերի արտասանական մի շարք առանձնահատկությունների վերաբերյալ:

Դասագրքի արժեքն էլ ավելի են մեծացնում հավելվածները և համառոտ թալիշերեն-հայերեն, հայերեն-թալիշերեն բառարանները: Հաճախ գործածելի երկհիմք բայերի ներկայի հիմքերի ցանկը, «սիրել» բայի խոնարհման հարացույցը դյուրացնում են բայի խոնարհման առանձնահատկություններն ընկալելու գործը: Մեծ է նաև համառոտ բառարանների արժեքը, հաշվի առնելով, որ հայերենով նման բառարան գիտական գրականության մեջ առկա չէ:

Դասագիրքն ունի հարուստ գրականության ցանկ, որտեղ զետեղված են ոչ միայն թալիշագիտությանն առնչվող հիմնարար գիտական աշխատությունների և հետազոտությունների, այլև հեղինակավոր լեզվաբանների, արևելագետների այլ աշխատությունների անվանումներ:

Հաշվի առնելով դասագրքի կարևորությունն ու ձեռք բերած հաջողությունները՝ խորհուրդ կտայինք հարգարժան հեղինակներին հետագայում մտածել նաև այլ աշխատություններ ստեղծելու ուղղությամբ, օրինակ՝ կազմել տեքստեր ընթերցանության համար կամ կազմել ավելի ընդարձակ և հարուստ թալիշերեն-հայերեն բառարան: Համոզված կերպով կարելի է պնդել, որ դասագիրքը մեծ ընդունելություն կստանա համապատասխան գիտական շրջանակների կողմից և հաջողությամբ կկիրառվի բուհերի մասնագիտացված ֆակուլտետներում և թալիշերենով հետաքրքրված առանձին անհատների կողմից:

բ.գ.թ., դոցենտ Լիլիթ Մովսիսյան¹

¹ Լիլիթ Մովսիսյանը ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի դոցենտ է, բ.գ.թ., ORCID 0009-0000-6748-6074. էլ. փոստ՝ lilitnane@gmail.com: